

Magyar Agrár és Élettudományi Egyetem

Vadgazda Mérnöki Szak

Lókiképzés a „Natural Horsemanship” módszereivel

Készítette: Pistyúr Luca Anna

Témavezető: Abayné Dr. Hamar Enikő

MATE, Állattenyésztés-technológiai és Állatjóléti Tanszék, egyetemi docens

Budakeszi

2024

Tartalom

1.Bevezetés	3
2. Szakirodalmi áttekintés	4
2.1 A természetes lókiképzés alapelvei.....	4
2.2 A Természetes lókiképzés megformálói.....	4
2.3. A ló viselkedése	8
2.4 Idegrendszeri típusok	10
2.5 A ló kapcsolata a külvilággal	11
2.6 A fiatal ló mentális és fizikai fejlődése.....	12
3. Saját vizsgálatok	16
3.1 Kacér	16
3.2 Célkitűzések.....	17
3.3. Kacér belovaglása és az alkalmazott módszerek	17
3.3.1 Belovaglás során alkalmazott eszközök	17
3.3.2. Csatlakozás és követés	19
3.3.3 Érzéketlenítés.....	20
3.3.4 Nyomás – engedés	21
3.3.5 Hibás viselkedés korrekciója – büntetés	21
3.3.6 Dupla futószár	22
3.3.7 Terhelés	23
3.3.8 Mouthing.....	24
3.3.9 Karámon kívüli munka	25
3.4 Jövőbeni képzési célok	28
5. Következtetések és javaslatok.....	29
6. Összefoglalás	30
7. Irodalomjegyzék.....	31
8. Ábrajegyzék	33
10. hallgatói nyilatkozat.....	34
11. Konzulensi nyilatkozat	35

1.Bevezetés

Szakedolgozatom témájának megválasztása számomra egyértelmű volt, mert gyermekkoromtól kezdve lovakkal vagyok körülvéve, és számos fiatal ló képzését kísérhettem végig. Az évek alatt felfigyeltem arra, hogy a lovak folyamatosan „nevelik” egymást. A ménesen belül a rangsor szigorú és komplikált. A ménesrangsor kialakítása és megtartása főként néma jelzésekkel és gesztusokkal történik. Ez a hangtalan kommunikáció évszázadokon át lehetővé tette e faj számára, hogy ragadozókkal teli környezetben is fennmaradhasson. (MONTY, 2002)

Az emberi kommunikáció is nagyrészt nonverbális, azaz hangtalan, azonban a legtöbb ember nincs tudatában ennek. Saját testbeszédünk ismerete nélkül rendkívül nehéz számunkra a lovakkal való munka, hiszen rengeteg finom jelzést kell észlelnünk és értelmeznünk. Amennyiben a ló tiszta és pontos jelzéseket kap a lovasától, rendkívül jól alkalmazkodik, gyorsan tanul, az ismeretlentől való félelmén helyes módszerrel hamar túljut, és semmit sem felejt (MILLER, 2012)

A ló természetéből adódóan menekülő állat, az ember pedig ragadozó, ezért a különböző szituációkra más – más válaszreakciókat produkálunk, mely különbségek a történelem során már sokszor a lovak elleni agresszióba torkollott. Ezek az állatok mindezek ellenére bizalommal fordulnak felénk és kiszolgáltatottak nekünk, ezért nagyon fontosnak tartom, hogy már egész csikó koruktól kezdve a nevelésük és kiképzésük egyetértésen alapuljon és mindkét fél számára kényelmes és élvezetes legyen.

Saját tapasztalataim alapján, a ló számára legkellemesebb módnak a természetes lókiképzés bizonyult. E módszer alkalmazásával már csikó kortól kezdve a lovak nyugodtak és kiegyensúlyozottak voltak, mert lehetőséget kaptak a hibázásra és a pozitív visszacsatoláson alapuló tanulásra.

Amikor 2021-ben megvásárlásra került az első saját csikóm, Kacér, nagyon örültem a lehetőségnek, hogy végre magam is alkalmazhatom az imént említett kiképzési módot. E dolgozatom során bemutatom a szóban forgó fiatal lovat, melyet a dolgozat írásával eltöltött két év alatt az említett módszerrel képeztem ki.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1 A természetes lókiképzés alapelvei

Alábbi részben a „Natural Horsemanship” – azaz a természetes lókiképzés módszerét kívánom bemutatni, hiszen ezt a kiképzési módszert alkalmaztam egy fiatal ló belovaglása során. Egyéb kiképzési módokra a dolgozat során nem kívánok kitérni.

Habár a lóval való természetes bánásmód nem újkeletű, az elmúlt húsz évben különösen nagy érdeklődés övezte a természetes lókiképzés módszerét. Számos külföldi és hazai "horseman" (olyan ember, aki a lóval való munkának szentelte az életét) aktívan igyekszik megosztani tudását és szakértelmét a lovas társadalom azon rétegével, mely nyitott erre az új megközelítésre. A horsemanek megpróbálják megérteni a lovukat. Miért reagál a ló úgy ahogy, az adott szituációra? Megpróbálnak kommunikálni a ló saját nyelvén. (ISTENES, 2015.)

A természetes lókiképzés lényege az, hogy a kiképzés középpontjában maga a ló áll, az ő oldaláról igyekszünk megközelíteni a belovaglás folyamatát. Ahhoz, hogy ezt a módszert alkalmazni tudjuk, el kell sajátítanunk az „Equus” nyelvet. Az „Equus” nyelv a ló saját nyelve, mely nagyrészt néma és láthatatlan jelzésekből áll. A képzés során a természetesség kulcsa a lóhoz való hozzáállás. Az ember a lóval való munka közben csak és kizárólag a lovak etológiáját, viselkedés mechanizmusát alkalmazza és azt maximálisan betartja (MÉSZÁROS, 2004). Összefoglalva tehát, olyan erőszakmentes és kompromisszumra építő képzésre törekszik, ahol a ló természetét nem elnyomja, hanem a kívánt viselkedési formákat pozitív visszacsatolással jutalmazza. Lényege, hogy a belovaglás folyamata mindkét fél számára élvezetes és sikeres legyen.

2.2 A Természetes lókiképzés megformálói

A természetes lókiképzés, amely a lovak viselkedésének, szükségleteinek és természetes kommunikációjának figyelembevételével történik, hosszú múltra tekint vissza. Az ipari forradalom idején a belovaglás célja a ló minél hamarabbi munkára fogása volt. E cél érdekében gyakran az erőszakot alkalmazták legfőbb eszközként. Ez az időszak jócskán megrontotta az ember és ló viszonyát. A 20. század derekán azonban megfogalmazódott a változás iránti vágy

néhány emberben. (VIRÁG, FRISCH, 2019.) Egy olyan belovaglási módszert kívántak kifejleszteni, mely kellemesebbé és erőszakmentessé teszi a folyamatot ember és ló számára egyaránt. Számos történelmi és modern figura járult hozzá e módszerek fejlődéséhez és elterjedéséhez, akik mind annak szentelték életüket, hogy javítsanak az ember és ló kapcsolatán, hogy a jövőben ne az erőszak legyen a belovaglás eszköze, hanem a kölcsönös egyetértés és bizalom.

Xenophón (i.e. 430–354)

Az ókori görög hadvezér és filozófus, Xenophón, az egyik legkorábbi dokumentált alakja a természetes lókiképzésnek. A lovaglásról (eredeti cím: „Peri Hippikēs”) című munkájában a lovak humánus és megértő bánásmódját hirdette. Xenophón hangsúlyozta, hogy a lovakkal való kapcsolatot bizalomra és kölcsönös tiszteletre kell alapozni, kerülve a durva bánásmódot és erőszakot. Munkája máig alapvető referenciaként szolgál a lókiképzés területén.

Antoine de Pluvinel (1555–1620)

Antoine de Pluvinel, XIV. Lajos francia király lovaglómestere, a 16. és 17. század fordulóján a természetes lókiképzés újíója volt. Művében, a "L'Instruction du Roy en l'Exercice de Monter à Cheval"-ban, a lovak képzésének szelíd módszereit mutatta be. Pluvinel a lovak türelmes és fokozatos képzését szorgalmazta, amihez gyakran alkalmazott földi munkát, ami lehetővé tette a lovak számára a feladatok könnyebb megértését és teljesítését. Követendő példának a ló természetes mozgását tartotta, amelyet a lovaglóművészet segítségével kívánt nemesebbé és kifejezőbbé tenni anélkül, hogy eredetiségétől megfosztotta volna (NAGY, 2009).

William Cavendish, Newcastle hercege (1592–1676)

Newcastle hercege, William Cavendish, az angol királyi udvar egyik meghatározó alakja volt, és a 17. század egyik legelismertebb lóidomítója. Cavendish munkái, különösen a „Méthode nouvelle et invention extraordinaire de dresser les chevaux” című könyve, a lovak szelíd és megértő bánásmódját hangsúlyozták, amely módszerek sokban hasonlítanak a modern természetes lókiképzés alapelveire.

John Solomon Rarey (1827)

Fontosnak tartotta a ló és lovas közti bizalmat és annak megtartását, illetve azt is, hogy a ló érintkezzen is az ismeretlen tárgyakkal, ne csak közel engedje magához azokat. Még a különösen ellenszegülő lovaknál sem alkalmazott soha erőszakot és verést. A szelídítés legfőbb eszközeként a ló fektetését alkalmazta, mely során a ló szembesül a saját tehetetlenségével, így megadva magát az embernek. (NAGY, 2009)

Daniel Sullivan (18. század vége)

Daniel Sullivan, egy ír horseman, aki az 1700-as évek végén tevékenykedett, a „suttogó” technika úttörőjeként ismert. Sullivan híres volt arról, hogy képes volt a legvadabb lovakat is megszelídíteni. Módszerei titokzatosak maradtak, de az emberek úgy vélték, hogy a lovakkal való kommunikáció és a finom jelek használata állt munkásságának középpontjában. Munkásságát Willis J. Powell fogalmazta meg és írta le.

Tom Dorrance (1910 – 2003)

Tom Dorrance volt az első horseman, aki megfogalmazta, hogy a ló eredményes és erőszakmentes kiképzéséhez elengedhetetlen az equus nyelv ismerete és használata. Véleménye szerint az ember csak akkor értheti meg a ló viselkedését, amennyiben a vele való foglalkozás során annak érzelmeiből indul ki. Egyik legjelentősebb elve az volt, hogy a ló sohasem hibázik, csakis az ember. Legyünk annyira szelídek, amennyire csak lehet, és annyira határozottak, amennyire szükséges. A helytelen legyen nehéz, a helyes pedig könnyű (DORRANCE, 1994).

Ray Hunt (1929 – 2009)

Ray Hunt váltott ki forradalmat a Tom Dorrance által megfogalmazottakból. Hunt szerint, mint minden ember, úgy minden ló is egyedi, tehát nem létezik egy azonos séma / szabályrendszer, ami minden egyes lóból ugyan azt az eredményt váltaná ki. Mottója az volt, hogy alkalmazkodjunk az adott helyzethez.

Pat Parelli (1954–)

Pat Parelli, a modern természetes lókiképzés egyik legbefolyásosabb alakja, a „Parelli Natural Horsemanship” módszer kidolgozója. Véleménye szerint a ló és ló közötti kommunikáció alapja nem más, mint a testbeszéd. A lovak a testbeszédet az egymás közötti hierarchikus kapcsolatok kialakítására használják (MOLNÁR, 2006; MÉSZÁROS, 2007). Parelli célja a lovak és emberek közötti kommunikáció és partnerség fejlesztése, melynek alapja a lovak természetes viselkedésének megértése és tisztelete. Programja, amely magában foglalja a földi munkát és a lovaglást is, világszerte elterjedt és népszerűvé vált.

Robert M. Miller (1927–)

Robert M. Miller, állatorvos és lóidomító, számos könyvet és cikket publikált a természetes lókiképzésről és a lovak viselkedéséről. Miller hangsúlyozza a korai kötődés (bevésődés) fontosságát, amely lehetővé teszi a lovak számára, hogy jobban megértsék és elfogadják az emberi kapcsolatokat. Munkássága nagy hatással volt a lókiképzés módszereire és az állatorvosi gyakorlatra is.

Monty Roberts (1935–)

Monty Roberts, az úgynevezett „suttogó” technika modern úttörője, a „Join-Up” módszer kidolgozója, amely a lovak természetes viselkedésén alapul. Roberts a vadlovakon végzett megfigyelései alapján felismerte, hogy a lovak egymás között szinte csak testbeszéddel kommunikálnak, és ezt a tudást használta fel a lovakkal való kapcsolat kialakításában. Felfigyelt továbbá arra is, hogy a lovak egyéni személyiséggel rendelkeznek, egyediek, képességeik és szenzitivitásuk van, épp úgy, ahogyan az embereknek. Emiatt fontos, hogy az ember figyelembe vegye, hogy nem lehet minden lóval egyformán bánni (MÉSZÁROS, 2007). Munkája révén világszerte elismertté vált és számos díjat nyert.

Klaus Ferdinand Hempfling (1958–)

Klaus Ferdinand Hempfling német lóidomító és író, aki a lovakkal való nonverbális kommunikáció és a testtudatosság fontosságát hangsúlyozza. Hempfling szerint a lovak kiképzése során a legfontosabb az ember saját testének és mozdulatainak tudatos irányítása, amely lehetővé teszi a finom és hatékony kommunikációt a lovakkal. A kantárt és a szárat csak

finom utasítások közvetítésére használják (PATAKY, 2014). Hempfling meglátásai szerint a tér és a mozgás irányítása, valamint az energia (táplálék) birtoklása a legfontosabb eszközei az erőszakmentes kiképzési módszerek alkalmazásának (HEMPFLING, 2001).

Magyar Horsemanek

Magyarországon is számos neves lóidomító és horseman járult hozzá a természetes lókiképzés fejlődéséhez. Kassai Lajos, a modernkori lovasíjászat megteremtője, nem csak a hagyományos magyar lovasíjász technikák megőrzésében játszik fontos szerepet, hanem a lovak természetes képzésében is. Pál Gábor pedig a magyar lovas kultúra és a lovakkal való harmonikus együttműködés népszerűsítője, aki munkájával a lovak és emberek közötti kapcsolat erősítését szorgalmazza. Pataky Kata szintén nagyon fontos alakja a magyar erőszakmentes lókiképzésnek, hiszen ő volt az első okleveles idomítója hazánkban a Monty Roberts által kidolgozott képzésnek.

A természetes lókiképzés tehát gazdag történelmi gyökerekkel és sokszínű modern gyakorlattal rendelkezik. Xenophóntól kezdve egészen a kortárs lóidomítókig, mint Pat Parelli és Monty Roberts, ezek az egyének mind hozzájárultak ahhoz, hogy a lókiképzés humánusabbá és hatékonyabbá váljon. Az ő munkájuk tovább viszi a természetes lókiképzés hagyományait és modern alkalmazásait a jövő generációi számára.

Az eddigiekben felsorolt természetes lókiképzéssel foglalkozó szakemberek munkásságának alapján a következő főbb alapelvek foglalhatók össze:

- fokozatosságon alapuló következetes munka, mely igazodik a ló paramétereire
- dominancia kiépítése és megtartása a lóval való kapcsolat során
- bizalom, hiszen az embernek kell a biztos pontnak lennie az állandóan változó világban
- figyelem a ló és a lovas részéről egyaránt, hiszen a kommunikáció elengedhetetlen feltétele
- kommunikáció ló és lovas között.

2.3. A ló viselkedése

A lovak viselkedését általában tíz örökletes tulajdonság határozza meg. E tulajdonságok a ló „érésével” fejlődnek és formálódnak. A fejlődés menetét a következő fejezetben fejtem ki részletesebben. A következő tulajdonságok összessége határozza meg egyedenként, hogy az adott állat miként reagál a környezeti hatásokra, a kiképzésre és a belovaglásra, valamint azt is, hogy milyen viszonyt alakít ki az anyakancával, a ménes béli lovakkal és az emberrel.

Menekülés:

A ló ösztöneiből adódóan menekülő állat, így a számára ijesztő környezeti vagy emberi hatásokra hirtelen és gyors meneküléssel reagál.

Érzékelés:

Szintén a menekülő ösztönből fakadóan a ló állandóan figyel a környezetét a túlélés végett. A ló állandóan a „zsákmányállat tudattal” él, azaz bármely irányból és időben ragadozót feltételez.

Reakcióidő:

A lovas versenyek során is oly sokszor kihasznált reakcióidő a házasított állatfajok közül a lónál a legrövidebb. Ragadozó létünkre mi még nem is észleltük az ingert, mire a menekülőállat ló már reagált is rá.

Gyors megnyugvás:

A létfenntartó viselkedések (táplálkozás, szaporodás, alvás) sikeres betöltése érdekében a lónak szüksége van a gyors megnyugvás képességére. Ha nem lenne képes megnyugodni a stresszhelyzetek között, a faj nem tudna fennmaradni, hiszen nem lenne képes táplálkozni, szaporodni stb.

Tanulás:

A tanulás képessége lovaknál igen fejlett. Nem mindegy azonban, hogy az első tanulással kapcsolatos élmény pozitív vagy negatív benyomást kelt a lóban, ugyanis a ló memóriája nagyon jó, nem felejt a benyomás mikéntjét.

Memória:

A ló memóriája, ahogy már az előző pontban említettem kiváló. A már megismert környezeti hatások veszélyességéről ezáltal könnyen dönt.

Rangsor:

A lovak között legyen az házi vagy vad ló, szigorú rangsor áll fenn. A rangsort, azaz a ménest egy vezér egyed irányítja, a többi egyed rábízta magát. Éppen ezért az embernek a képzés során a rangsor béli helyét keményen és szigorúan, de erőszakmentesen kell kialakítania.

A mozgás szabályozása:

A ló számára a mozgás/menekülés a túlélés kulcsa, ezért rangsor béli pozíció a mozgás szabályozásával jön létre. A ló akkor fogadja el dominanciánkat, ha korlátozzuk mozgásában, (pl., ha a csikó szenvtelen a kancával, az elküldi magától, így a csikó veszélyben érzi magát egyedül. Ha az a megbánás jeleit mutatja, a kanca visszaengedi magához. Így rögzül a csikóban a nyomás – engedés alapelve, amit az ember is használ természetes lókiképzés során)

Testbeszéd:

az alárendeltséget és az engedelmisséget minden faj ösztönösen testbeszéddel fejezi ki. A ló apró és néma jelekkel közli engedelmisségét. (pl. lerágással)

Teljes fejlettség:

A csikó mivel menekülő állat, teljesen kifejlett idegrendszerrel jön a világra, hiszen azonnal fel kell tudnia ismerni a veszélyt, és el kell tudnia menekülni, írja doktor Robert M. Miller állatorvos az „Értsük meg a ló viselkedését” c. kötetében.

2.4 Idegrendszeri típusok

A természetes lókiképzés szempontjából fontos szerepe van az idegrendszeri típusoknak is, hisz a munka mivoltját nagyban befolyásolhatja.

- **szangvinikus típus:** nyugodt, kiegyensúlyozott, barátságos, érdeklődő, jó munkakészségű, élénk, összességében könnyen kezelhető állat.
- **kolerikus típus:** ezek az állatok is élénkek, nagy teljesítményre is képesek, de ugyanakkor nehezen kezelhetők, hajlamosak az ellenszegülésre, határozott önálló gondolataik és tetteik vannak a ló-lovas kapcsolatát illetően.
- **flegmatikus típus:** ezek a lovak nyugodtak, Lassú mozgásúak, és nem hajlamosak túlerőltetni magukat.

- **melankolikus típus:** nyugodtak, de ellenszegülhetnek, munkakészségük gyenge, megbízhatatlanok, nehéz velük szót érteni. Jellemző rájuk a gyakori ellenszegülés (DALLOS, 2008).

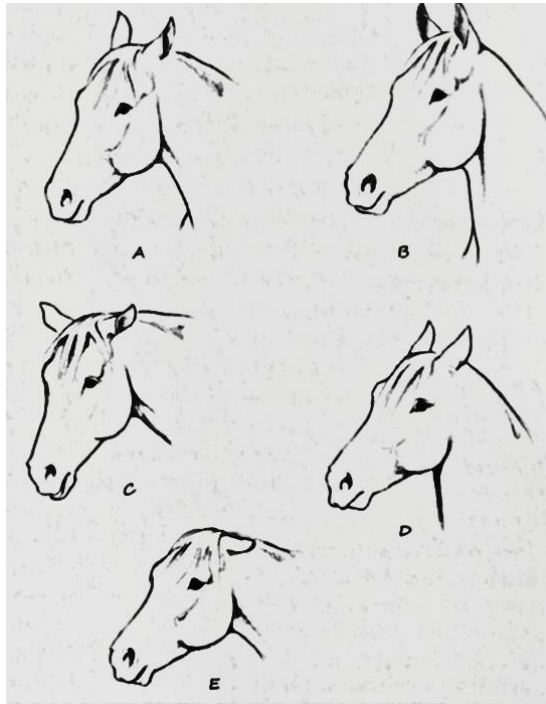
2.5 A ló kapcsolata a külvilággal

A sikeres kiképzéshez az embernek fontos ismernie a ló érzékszerveit. E tudás nélkül nem tudnánk megérteni a ló reakciójának mikéntjeit. Az érzékek ugyan úgy, mint az embernél, öt csoportba sorolhatóak. Természetes az érzékenység szintje egyedenként változó, de általánosságban elmondható, hogy a lovak jóval érzékenyebbek az embernél.

- *Tapintás:* A ló szinte egész testét nyílt idegvégződések borítják, melyek a külvilág különféle ingereire reagálnak. Tapintás szempontjából a ló feje különösen érzékeny terület, melyen speciális érzékelő szőrök találhatóak főleg az orr, szem és ajkak környékén.
- *Látás:* A természetes lókiképzés szempontjából az egyik legfontosabb a ló látásmechanizmusának ismerete, írja Monty Roberts. Mivel a ló szeme a feje két oldalán található, látószöge nagyon széles, 350 fokok. Ebből kb. 285-on nem érzékel mélységet, ezért számára egy árnyék akár veszély forrása is lehet, továbbá szerkezetéből adódóan a ló szeme 50%-os nagyításra képes, így nemcsak, hogy a mélységét nem látja, de még nagyobbnak is észleli az adott tárgyat. Maga előtt, kb. 3-4 m távolságtól látja a legjobb képet, mert az a terület egyidejűleg, mindkét szem látómezejébe beleesik. A ló előtt és mögött közvetlenül található azonban holtter, amelyet egyáltalán nem lát be, így annak látásához és a fókuszáláshoz a fejét el kell fordítania. Zsákmányállat révén, a ló látása arra specializálódott, hogy mindenféle látási viszonyok között felmérje a veszélyt. (MONTY, 2002)
- *Szaglás:* Szaglásuk jó, segít a megfelelő táplálék kiválasztásában, a ragadozók elleni védekezésben, valamint a társas kapcsolatok kialakításában és fenntartásában.
- *Ízlelés:* A négy alap ízt érzékelik. Íz alapján válogatnak táplálkozás közben. Képzés során az ízlelés segíthet a tanulásban. (pl. a vörösréz édes ízt ad amikor reakcióba lép a nyállal, így könnyebb elfogadtatni a réz zablát.)
- *Hallás:* Füleiket minden irányból izmok ölelik körül, melyek lehetővé teszik azok kifinomult mozgását. A fülek állása fontos kommunikációs szereppel bír, ahogy az

első ábrán is látható. A fülek precíz mozgásán túl, jó a hallásuk is, 55 Hz és 33,5 kHz közötti frekvencia tartományban érzékelik a hangokat.

1. ábra – A ló testbeszéde: (A)koncentráció, (B) kíváncsiság, (C) Nyugodtság, (D) ijedtség, (E) düh, agresszivitás

Forrás: Monty R. – From my Hands To Yours 14. p.

2.6 A fiatal ló mentális és fizikai fejlődése

Szakdolgozatom könnyebb megértésének érdekében fontosnak tartom a ló fizikai és szellemi fejlődésének kifejtését, hiszen a természetes lókiképzés módszere a ló fejlődéséhez igazodik. Csak annyi feladatot és terhet ad a lónak, amennyit adott korban kényelmesen elbír.

A lovak fejlődése csikó kortól az öt éves korig különösen fontos időszak, amely magában foglalja a ló mentális és fizikai” megérését”. Egy egészséges csikó a születését követő 2 évben nagyon intenzíven és gyorsan nő. A genetika és a környezet jelentős szerepet játszik a növekedés és mentális fejlődés gyorsaságában. (KENTUCKY EQUINE RESEARCH) Ez az időszak mélyen meghatározó a ló jövőbeli teljesítménye és jóléte szempontjából, hiszen, ha nem fordítunk kellő odafigyelést a ló aktuális fejlettségi stádiumára akár visszafordíthatatlan fizikai és mentális károkat okozhatunk az állatban.

1. A csikó kor (0-6 hónap)

A csikók életük első hat hónapjában jelentős fizikai fejlődésen mennek keresztül. Az újszülött csikó gyorsan növekszik, és folyamatosan gyarapodik a súlya és mérete. Hat hónapos korra elérheti végleges súlyának akár 46 %-át. (KENTUCKY EQUINE RESEARCH). A csontok, izmok és ízületek gyorsan fejlődnek az első hónapokban, és a csikók szinte naponta láthatóan növekednek. Az kancatej alapvető táplálékforrás számukra, amely biztosítja a gyors növekedéshez és az immunrendszer fejlődéséhez szükséges tápanyagokat. Ebben a korban csak a legalapvetőbb feladatokat kérjük a csikótól, mely a lábak adása, kötőfékhez szoktatás, emberi érintés elfogadása.

A csikók ebben a szakaszban elsősorban az anyjukkal való kapcsolatuktól függenek. Az anya közelsége biztonságérzetet ad a csikónak, viselkedése pedig mintát ad a szociális viselkedésről és a környezettel való interakcióról. Az első hónapokban a csikó elkezd felfedezni a környezetét, játszik társaival és az emberekkel, ekkor fontos a különböző tárgyak megismertetése a lóval, azaz az érzéketlenítés. A tudatos horseman már ebben a korban megkezd a nevelést, kiépíti az ember iránti bizalmat, és megtanítja a csikónak, hogy önmagát bünteti, ha ellenszegül. (REINER, 1996)

2. Elválasztási időszak (6-12 hónap)

Az elválasztási időszakban, amikor a csikót elválasztják az anyakancától, a növekedése gyors marad. Ahogy a csikó kezd hozzászokni a szilárd táplálékhoz, kiegyensúlyozott táplálékra van szüksége, amely támogatja a folyamatos növekedést, valamint a csont- és izomfejlődést. A megfelelő táplálkozás és mozgás biztosítása ebben az időszakban elengedhetetlen az alulfejlettség elkerülése és az egészséges növekedés támogatása érdekében. Ebben a korban továbbra sem helyezünk súlyt az állat hátára, hiszen az 2. ábra is mutatja, hogy a csikó csontjai még nem alkalmasak rá.

Mentálisan az elválasztás nehéz időszak a csikók számára. A kancától való elválás stresszes, ezért fontos a fokozatos és érzékeny megközelítés. Ez az az időszak, amikor a csikó megtanulja, hogyan legyen független az anyjától, és elkezd kialakítani saját identitását. Az elválasztás után a csikók tovább fejlesztik szociális készségeiket, és új kapcsolatokat építenek ki más csikókkal és az emberrel. Ekkor az új környezetéről kapott benyomás nagyban hat a ló későbbi magatartására. (REINER, 1996)

3. Ifjúsági időszak (1-3 év)

Bár a növekedési ütem lelassul a fiatalkori időszakban, a ló fizikai fejlődése jelentős. A csontok sűrűbbé és erősebbé válnak, az izmok pedig tovább fejlődnek. Ebben az időszakban a mozgás és a megfelelő kiképzés elengedhetetlen az izomnövekedéshez és az egészséges fejlődéshez. A fiatal lovaknak változatos mozgásformákat kell biztosítani, hogy az izomszövet és a koordináció folyamatosan fejlődjön. Ekkor már könnyű, úgynevezett szintetikus nyereghez szoktathatjuk a lovat, de lovast még nem ültethetünk rá.

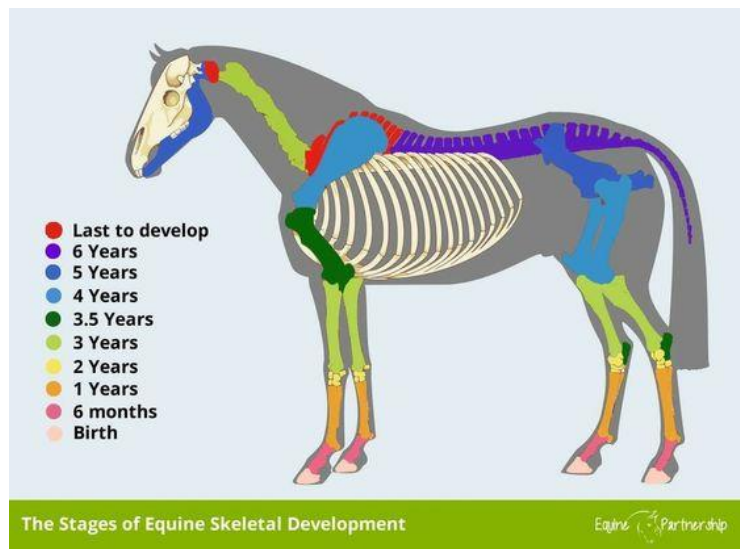
A mentális fejlődést tekintve a fiatal lovak egyre önállóbbá válnak és érdeklődnek a környezetük iránt. Fontos, hogy ebben az időszakban megfelelő határozottsággal folytassuk kiképzést, hisz a csikó ekkor helyezkedik a ménesorban, és az emberhez viszonyított rangsorban. Az alapvető parancsnyelv és az engedelmességi képzés megtanítása segít a ló biztonságos kezelésében, és megalapozza a későbbi kiképzést. A játékos interakció és a pozitív megerősítési módszerek segítenek mentálisan stimulálni a fiatal lovat, és támogatják a tanulási folyamatot.

4. Fiatal felnőtt korszak (3-5 év)

Hároméves kora után a ló mérete és súlya megközelíti a felnőtt lóét, de még mindig van finom mozgástér a fizikai fejlődéshez. Az izmok tovább erősödnek, és a fizikai erőnlétet folyamatosan fejleszteni kell a jövőbeli teljesítmény érdekében. Az ilyen korú lovakat fokozatosan be lehet vezetni a specifikus edzésbe, például a versenyekre vagy más előadásokra való felkészítésbe. Fontos a terhelés fokozatos növelése a túlterhelés és a sérülések elkerülése érdekében.

A mentális érés ebben az időszakban folytatódik. A fiatal felnőtt lovak képesek megérteni és végrehajtani az összetettebb feladatokat és utasításokat. Az edzés intenzívebbé válik, és a ló több figyelmet és koncentrációt igényel. A kiképzés során a pozitív megerősítés és a türelem a sikeres tanulás és a jó kapcsolat kulcsa.

2. ábra – A csikó fizikai fejlődése születéstől 6 éves kor utánig

Forrás: pinterest

3. Saját vizsgálatok

Munkám során a természetes lókiképzés közben használt alapelvek alkalmazását és hatásait fogom bemutatni egy olyan lóval, melyet általam való megvásárlása előtt „ember nem érintett”. Az egyetlen benyomás, amit a velem való munka előtt kapott az a sütés (egyedi azonosítójel bőrbe való égetése), és a lószállítóra való durva felhelyezés volt.

A természetes lókiképzés egyik fontos szempontja az, hogy a ló igényeihez és annak fejlettségi állapotához igazodik, számára teszi pozitív élménnyé a munkát, ezért elengedhetetlen a dolgozatom szempontjából az említett ló bemutatása.

3.1 Kacér

A sötétpej 4 éves Kunfakó (Konyik x Arab telivér) kanca Kacér néven született Hárskuti Manó tenyészetében. Egy éves koráig nagy ménesben nevelkedett jelentős méretű területen. A már ismét hasas anyakanca mellől nem választották el soha a megvásárlásának időpontjáig. Első találkozása az emberrel a combjain kétoldalt található azonosító jelölések sütése volt. Ezután már csak akkor lépett kontaktusba emberrel, amikor megvásárlásra került általam. Ekkor a lószállítóra való felvezetése gyorsan és durván történt. Ez előtt kötőfékezve, és a ménestől elválasztva sosem volt, így hirtelen nagy stressznek volt kitéve. Maga a szállítás és a megérkezés már kellemesebb volt számára. Beilleszkedése a hat egyedből álló ménesünkbe könnyed volt, szangvinikus idegrendszeri típusának köszönhetően mi magunk is gyorsan erős köteléket építettünk ki vele.

Jellemét tekintve simulékony természet, intelligens, könnyen és gyorsan érti és tanulja meg az új feladatokat. A már elsajátított tudást pedig következetesen és jól alkalmazza. Alapvetően inkább érdeklődéssel fordul az új hatások felé, azonban hozza az arabos hirtelen temperamentumot is. Rossz szokást nem hozott, alapvető problémák nem voltak vele. Különösebb érzékenysége csak a már fentebb említett sütés helyén volt.

Összefoglalva tehát, Kacér egy problémamentes, egészséges, megfelelő fizikai és mentális állapotban lévő, értelmes ló, akivel a természetes lókiképzés könnyed és élvezetes számomra és számára is. (Ez az általa a munka közben közvetített testbeszédéből mondható meg, amelyről lentebb részletesebben írok majd.)

3.ábra – Kacér - szakdolgozatom alanya

Forrás: saját kép

3.2 Célkitűzések

Célom az volt a kiképzés során, hogy Kacér egy könnyű lovaglású, stabil idegrendszerű, átengedő, gyermekek lovagoltatására alkalmas ló legyen. Felszerszámozás közben nyugodtan, egyhelyben álljon, felszálláskor ne próbáljon kilépni a lovas alól. Mindezt úgy, hogy rossz szokásokat (csipkelődés, fej felkapás, pata nehezen adás) ne vegyen fel, illetve meglévő rossz szokásait hagyja el. Célom volt továbbá, hogy „lovamban azt a tudatot elmélyítsem, hogy ebben a változó, mozgalmas, impulzusokkal teli világban az egyetlen állandó s nyugvó pont az én vagyok, amiben biztonságra lelhet.” (LÓTÜNDÉR 2019)

3.3. Kacér belovaglása és az alkalmazott módszerek

3.3.1 Belovaglás során alkalmazott eszközök

Természetes lókiképzés során egy egészséges ló esetében az első lépés a bizalom és a kötődés kialakítása. Ezt legegyszerűbben a Monty Roberts által kidolgozott módszerek együttesével lehet elérni, mely nemmás, mint a csatlakoztatás módszere.

A csatlakozás a ló nyelvén történő ember – ló közötti kommunikációs folyamat, amely egy alapvető bizalmi kapcsolatot alakít ki. Erőszakmentesnek és önként vállaltnak kell lennie, és csak akkor valósul meg, ha mindkét fél készséggel vesz részt benne. Ahhoz, hogy

megvalósítsuk a csatlakozást, be kell lépnünk a ló világába, meg kell figyelnünk szükségleteit, állapotát, valamint a ménesbéli hierarchiában elfoglalt helyét. Meg kell tanulnunk értelmezni és használni a nyelvüket, hiszen ők nem tudják megtanulni a miénket (ROBERTS, 2002).

A belovaglás folyamatának megkezdésekor Kacért bevezettem a körkarámba. Miután meggyőződtem arról, hogy véletlen sem képes kitörni vagy kiugrani a karámból szabadon engedtem őt, azaz levettem a fejről a csomózott kötőféket és a kötelet (4. ábra). A csomózott kötőfék kialakítása miatt a ló számára könnyebben érzékelhetővé válnak a nyomás – engedés során kapott utasítások, a kötel pedig a súlya miatt segít a kommunikációban, illetve állandóan enyhén lefele húzza a ló fejét, mely segít az állatnak megnyugodni is. A foglalkozás egyik alapkelléke továbbá a kontakt pálca (4. ábra), mely nem egyenlő az ostorral. Célja nem a ló fenyítése vagy megfélemlítése, sokkal inkább a kommunikáció segítése. Legegyszerűbben úgy lehet értelmezni, mint a kar meghosszabbítása. A kezdeti szakaszban segít lefektetni a határokat a lóval szemben (pl. személyes tér tiszteletben tartása, „eddig mehetsz, addig már nem”), haladó szakaszban nagy segítséget nyújt a finomító földmunkában, illetve lóhátról való képzéshez a testsúly fókuszú (nyakmadzagos – tehát amikor nem a száraz segítségével irányítjuk a lovat) lovaglásban.

4. ábra –

a csomózott kötőfék, a kötel és a kontaktpálca alkalmazása hátraleptetés közben

Forrás: saját kép

3.3.2. Csatlakozás és követés

„Mielőtt bármilyen munkát elkezdenénk lovunkkal, meg kell arról győződnünk, hogy teljesen egészséges, bármilyen fizikai gond fájdalmat okozhat és tönkretetheti a csatlakozás folyamatát, emellett komoly hibának számít olyan lóval dolgozni, amelyik nem egészséges!” (MONTY, 2002)

A csatlakozás és követés eléréséhez először el kellett küldenem magamtól Kacért, hogy megtanulhassa, hogy nálam (a kör közepén) van a legnagyobb biztonságban. Az előbb kifejtett kontaktpálcával a kezemben szememet a ló szemére szegeztem, vállamat kihúztam. Ez a ló számára kényelmetlen helyzet volt, ezért menekülni kezdett. Tudattam vele, hogy elfogadom a döntését, hogy menekül. Folyamatos nyomás alatt tartottam, miközben igyekeztem határozott benyomást kelteni: tekintetemet a szemébe fűrtam, és a vállam tengelyét mindig merőlegesen tartottam a köztünk és a feje között képzelt egyenesre. A ló ezt fenyegetésként érzekelte, és általában a karám széléhez húzódott, amilyen távol csak lehetett tőlem. Ilyenkor fokozottan figyeltem a jelekre, amelyeket felém küldött. Ezek a jelek négy formában jelentkezhetnek: Általában elsőként a hozzám közel eső fület (tehát körkarám esetén a belsőt) rám szegezi, miközben a külső oldali fül továbbra is állandó mozgással fürkészi a környezetét. Ez a felém irányuló figyelem és tisztelet jele. Ha fenntartom a nyomást, de engedek az erősségéből (a tekintetemet már nem fűrom a szemébe, de a testtartásommal még mindig magamtól elfele küldöm) Kacér eltávolodik a karám falától, és egyre szűkíti a kört. Ilyenkor a nyaka általában befelé hajlik, így sokkal intenzívebben tud figyelni rám. Ez a második kívánt gesztus. Mivel nem akar tovább menekülni (és ezzel együtt kiszolgáltatni magát, hiszen egy fáradt menekülő állat hátrányból indul a ragadozókkal szemben), szeretne inkább beljebb jönni és megtárgyalni velem a helyzetet. Amennyiben engedek neki és hagyom, hogy közelebb jöjjön hozzám, oldódni kezd és le fog rágni (nyalogat, rágcsál és a nyelvét is kidugja a szájából). Ez a harmadik gesztus. A negyedik gesztus a fej leengedése, hisz ilyenkor úgy lépked, hogy a feje csak pár cm-re van a talajtól, ekkor a hát, nyak és fejjizmai ellazulnak, így megnyugszik, feszültsége oldódik. A fej leengedése általában együtt jár a „lerágással”. A nyalogatással és a rágcsálással Kacér azt üzeni: „Ha hajlandó lennél újra megbeszélni a helyzetet, én engedném, hogy te vezesd a tárgyalást.”

Ezen a ponton felajánlom Kacérnak, hogy bejöjjön hozzám a kör közepére (azaz pihenést és biztonságot ígérek neki magam mellett). Ezen szándékomat az úgynevezett „farkitereléssel” jelzem számára. A farkiterelés során tekintetemet a fara felé irányítom (ezzel

kérve, hogy azt „rejtse el” a szemem elől), így fejét felém fordítja. Emellett testemmel enyhén a fara irányába mozdulok körülbelül 45°-os szöget bezárva a testével az ő menetirányával ellentétesen.

Amikor beér hozzám, megadom számára, amin eddig alkudoztunk, tehát hagyom pihenni. Egy – két perc elteltével megsimítom a fejét a homlokán, majd végig simítom minden testtáján. Miután végigsimítottam különös tekintettel az érzékeny testtájakra is (horpasz, has alja, illetve a bal comján a sütés helye (mely bár már régen begyógyult, annak érintésére ellépéssel reagál)) hátat fordítok neki és elkezdek lépésben eltávolodni tőle, mellyel „felkínálom” számára a választást: velem akarsz maradni és követni a mozdulataimat, vagy küldjelek el magamtól mely fárasztó és veszélyes lehet számodra? Amennyiben a követést választja, tehát elindul ő is velem, megtörténik a Monty Roberts által alkalmazott csatlakozás és követés jelenség.

Az imént leírt folyamatot többször alkalmaztam, mely során kiépült közöttünk a bizalom. Ezután elkezdhettem az érzéketlenítés folyamatát. Ez különösen fontos lépés Kacér esetében, hiszen a célom az, hogy alkalmas legyen gyermekek lovagoltatására, melyhez türelemre és stabil idegekre van szüksége.

3.3.3 Érzéketlenítés

Mint azt már fentebb említettem a ló menekülő állat, ezért az általa ijesztőnek vélt helyzetekre először meneküléssel reagál, és csak utána nézi meg mi is volt valójában az ijedelem forrása. Azonban, ha a ló mindentől mindig megijedne, élete folytonos vágtazásból állna az életfenttartó tevékenységek rovására, ezért a következetesen veszélytelennek bizonyuló tárgyakat / zajokat / érintéseket hamar megtanulja, megszokja. A lovakat szinte mindenhez hozzá lehet szoktatni türelemmel, kitartással, következetességgel, azonban a kellemetlenséggel, ill. fájdalommal járó büntetés megijedés esetén még inkább megerősíti bennük, hogy van okuk félni, hiszen fájdalom éri őket (PATAKY, 2010).

Érzéketleníteni többféle módszerrel is lehet. Kacér félig arab telivér, mely fajtára jellemző a hirtelen megriadás („rebbenékenység”), ezért a fokozatosság technikáját alkalmaztam. Az érzéketlenítés, akkor sikeres, amikor a ló már nem reagál az ingerre, nem fél tőle, figyelmen kívül hagyja. A ló gyorsan és könnyen tanul, nem felejt, de következtetni csak csekély mértékben tud. Sokszor mondják a ló két agyfélteke két külön ló. Ezért a bal szem által már tolerált ingerhez a jobb szemet is hozzá kell szoktatni, tehát minden foglalkozást mindkét

oldalról el kell végezni a szimmetrikus rögzülés érdekében. Az érzéketlenítés során megismertettem Kacérral a nyeret, a kengyeleket, tereptárgyakat, hirtelen zajokat és mozdulatokat.

3.3.4 Nyomás – engedés

Amint kiépült köztünk a bizalom és Kacér már nem félt az alapvető tereptárgyaktól, eszközöktől és helyzetektől, körmunka közben elkezdtem alkalmazni a nyomás – engedés elvét, melyet későbbiekben az egész kiképzés során alkalmaztam. A nyomás- engedést alapvetően ismeri a ló, hiszen már az anyakanca is így neveli a csikóját. A működési mechanizmusa egyszerű, a nyomást addig helyezi a csikóra az anyja, míg az a kívánt reakciót nem adja, ekkor a nyomást megszünteti, így a csikó megtanulja mi az elvárt viselkedés az adott helyzetben. A western stílus, így a természetes lókiképzés is az apró jelzésektől halad az erőteljesebbek felé, egészen a megfelelő válaszreakció eléréséig. Fontos volt, hogy amikor Kacér megfelelően reagált, azonnal meg kellett szüntetni a nyomást, így rögzítve benne a kívánt viselkedést.

Nyomást többféleképpen helyeztem Kacérra. Szemkontaktussal, testhelyeztetéssel, illetve konkrét fizikai kontaktussal. Ezeket attól függően alkalmaztam, hogy milyen mértékben kellett fokoznom a nyomást, hiszen a legfontosabb a fokozatosság elvének betartása (MONTY 2002).

3.3.5 Hibás viselkedés korrekciója – büntetés

Amennyiben Kacér nem kívánatos viselkedést mutatott „megbüntettem”. Számos etikus mód van a ló megbüntetésére. Kacér esetében a hátraléptetést, a „malmot”, és a kényelem-kényelmetlenség technikákat alkalmaztam.

Hátraléptetni akkor kellett, amikor Kacér túlzottan belépett a személyes terembe. Ilyenkor a két kezemet a magasba téve és a kontaktpálcát felé lendítve kértem tőle hátralépést. Három – négy korrigáció után Kacér megtanulta a számomra kényelmes teret és be is tartotta azt. A későbbiekben a nyeregben ülve is alkalmaztam hátraléptetést, amikor Kacér kérdés nélküli hátralépéssel próbált kihátrálni egy feladatból.

Büntetésre az ún. malom alkalmazása is célravezető lehet. A malom során a röviden tartott vezetőszáron a lovat úgy forgattam el magam körül, hogy kis körön folyamatosan körbe hajtottam, ezzel kizökkentettem komfort zónájából és újra elnyertem a figyelmét.

A kényelem – kényelmetlenség technikája szintén ösztönös a ló számára, hiszen ménesi viselkedésen alapszik. Amikor a ménes egyik tagja szenvtelen vagy veszélyezteteti a többi a

ménés vezetője elküldi azt a ménestől. Ekkor kiszolgáltatott helyzetbe kerül, könnyű prédává válik, mely kényelmetlen számára. Természetesen szeretne visszamenni a többiekhez, ezért újrátárgyalást kér, azaz behódol a vezetőnek, engedelmességet tanúsít. Amennyiben a vezető visszaengedi újra kényelmes helyzetbe kerül. Ezt a viselkedési ugyancsak fel tudjuk használni lovunknál a kiképzés során. Igyekeztem következetesen dolgozni Kacérral, a kívánt viselkedési formákat kényelmessé, a nem kívántakat kényelmetlenné tenni számára.

3.3.6 Dupla futószár

Mikor Kacér már megértette a kért jelzéseket, és azokat teljesíteni is tudta, illetve kialakult benne a felelősségtartás (melynek jelentősége az, hogy nem kell folyamatosan kérnem a lovat a kívánt viselkedésért, hanem az ő felelősége, hogy addig csinálja a kért feladatot, míg másikat nem kap), megkezdhettem a dupla futószár használatát.

A Kettős Futószár funkciója az, hogy a lónak egyensúlyt ad, s mivel a voltízs hevederen van átfűzve, így ugyanott helyezkedik el, mint ahol a lovas lába (5. ábra), ezért szinte minden lovaglási feladatot szimulálni lehet vele lovas nélkül is. Ezért kiváló a fiatal csikó felkészítésére az első lovas felülése előtt. A csikó az oldalán futó szárok által érzi, hogy hol lesz a lovas lába, meg lehet tanítani őt arra, hogy megfelelő jelre megálljon, elinduljon, forduljon, és lépjen hátra. Ezáltal az első lovas finom segítségei nem fogják teljesen váratlanul érni a lovat, így sokkal könnyebbé és biztonságosabbá lehet tenni az első pár lovaglást (PATAKY, 2010).

A dupla futószár mechanikája egyszerű, a jelzések szinte megegyeznek a lóhátról adottakkal. Kezdetben még segítetttem Kacérnak a tekintetem, illetve a kontaktpálca segítségével is, ha bizonytalan volt az irányt vagy a jármódot illetően. A második próbálkozásra már tökéletesen értette a kívánt feladatokat.

5. ábra – dupla futószár alkalmazása Kacéron

Forrás: saját kép

3.3.7 Terhelés

Visszatekintve a második ábrára, jól látható, hogy 4,5 – 5 éves korában fejlődik ki a ló keresztcsonti szakasza. E folyamat előtti folytonos és hosszútávú terhelés hatására a ló háta a súlytól megereszkedik, irreverzibilis károk keletkeznek mozgásszervrendszerében. Természetesen nem csak a kor, hanem az adott egyed fajtája, kondíciója, egyedi paraméterei is meghatározzák a belovaglás idejének megválasztását. A terhelést mindig fokozatosan, az alkalmazkodáshoz elegendő időt hagyva szabad csak növelni, hiszen a túlerőltetés legalább olyan káros, mint a mozgásszegény tartás (BOHÁK, CSEPI, 2011).

Kacér keresztezésből száрмаik (Arab telivér x Konyik). Figyelembe véve a két fajta adottságait, illetve Kacér kondícióját és fejlettségét 3,5 éves korában elkezdhettem a terhelés gyakorlását. Kezdetben egy takarmányos zsákot tölttem meg szénával, mely segített Kacérnak megszokni a feje mögött, illetve a hátán lévő mozgást. A zsák többszöri lelökésével a hirtelen mozgást megszokta, továbbá húzattam is vele a zsákot annak érdekében, hogy ne essen pánikba a ló a hátáról leeső tárgytól és embertől, ezzel még nagyobb bajt okozva esetleges visszarúgdosó elrohanással. Ebben az időszakban elsősorban a hátizmok fejlődését, megerősödését tartottam szem előtt, így sok lépőfás, hajlításos (íven való munka) feladatot végeztettem a lóval.

Miután megszokta a hátán lévő mozgásokat, megtörténhetett az első felülés. A felülést eleinte mindig fellépőről végeztem, hogy ne terheljem rendszeresen a ló egyik oldalát fel és le szállás közben, ezzel féloldalassá téve őt, illetve a nyereg markamrája is képes a kengyellel való

felszállás közben megnyomni a ló marját, fájdalmat okozva ezzel neki. Fokozatosan a hátára ereszkedve hasaltam rá, majd körülbelül 2 perc állás után le is szálltam. Ezt a folyamatot többször megismételve hozzászokott a ló a súlyomhoz, így elkezdhettem felülni. Amint megszokta a két irányba lelógó lábaimat és a mozgásokat a hátán, elkezdhettem a lépő munkát. Segítőm a belovaglás során végig a körkarámban maradt velünk, és a Kacér által már ismert földről érkező jelzésekkel segítette az én hátról adott jelzéseimet. Kezdetben, csak 5-10 percet töltöttem nyeregben, mivel a hátizmok még gyengék voltak a súlyom hosszú távú viselésére. Ezt az időtartamot fokozatosan növeltük Kacér egyedi fejlődési tempójához igazítva. Az izmok épülése és az esetlegesen keletkezett mikrosérülések regenerációjának szempontjából fontos volt a pihenőnapok beiktatása. A rendszerinti gyakorlásnak köszönhetően megerősödtek Kacér hátizmai, így elkezdhattuk az ügető munkát is a karámban. Ekkor még mindig nem zablával, hanem csomózott kötőfékkal lovagoltam, hogy minél finomabb és érzékenyebb legyen Kacér az iránykéréseket illetően. Fontos volt a sok íven történő munka és lépőfák átléptetése ill. megkerülése bármely irányból, hogy a lehető legjobban rögzüljenek Kacérban a fő „parancsok”, mint elindulás, megállás, fordulások stb.

3.3.8 Mouthing

A fentebb említett fő parancsok teljesmértékű elsajátítása után elkezdhattuk megismertetni Kacérral a karámon kívüli munkát is. Mindez előtt azonban megkezdtük a „mouthing” folyamatát, azaz a zablához szoktatást. Lényeges, hogy karámban és terepen egyaránt a ló a szárazon és a zablán keresztül érkező legfinomabb jelre is reagáljon. (MONTY, 2002). Annak érdekében, hogy finom jelzésekre is reagáljon a ló, el kell érünk, hogy kényelmes legyen számára a zabla viselése. Ebben segít a csikó zabla is, mely vörösréz berakata a ló nyálával reakcióba lépve kellemes édes ízt eredményez. A mouthing megkezdésekor Kacért felkantároztam a csikózablával ellátott orrszíz nélküli kantárral. Ekkor szárazakat még nem tettem a kantárra. 5 – 10 perc után (mikor már nem próbálta kiköpni a szájából) levettem a kantárt a fejről és jutalommal erősítettem meg benne a pozitív viselkedést. Ezt a folyamatot 2-3szor megismételtem, mire Kacér már egyáltalán nem rágcsálta a zablát, illetve készségesen vette a szájába.

6.ábra – „mouthing” Kacérral

Forrás: saját kép

Ekkor elkezdtem a már bemutatott dupla futószárazást (3.3.6. fejezet) alkalmazni, annyi különbséggel, hogy a zablakarikákra és a voltízs hevederre erősítettem a futószárazakat, nem pedig a csomózott kötőfékhez. Kacér hamar megértette a feladatot és szépen teljesítette a kért irányváltásokat. Feltettem a szárazakat a kantárra és a segítőm földről való kísérete mellett elkezdtem a karámban zablával lovagolni. Kacér ekkor is átengedő és lelkes volt a munkát illetően. Rendszeresen ismételtük a zablához és kantárhoz szoktatást, míg úgy nem ítéltük, hogy Kacér alkalmas a terepen való munkához.

3.3.9 Karámon kívüli munka

Turisták tekintetében forgalmas erdőrész található a közvetlen közelemben, mely kiválóan alkalmas a hirtelen és ijesztő helyzetek megismertetéséhez. Első kilovaglásunkkor segítőm kísért engem földről, hogy segítséget nyújthasson, ha nem ért egy kérést, vagy helyzetet a ló. A csupán 25 perces kilovaglás alatt találkozhatott Kacér biciklisekkel, kutyasétáltatókkal és hangoskodó gyermekekkel, melyekre nyugodtan, kiegyensúlyozottan reagált. E tapasztalat alapján a második kilovaglás már földről való kíséret nélkül zajlott. Kiválasztottunk két tapasztalt lovast és stabil idegrendszerű lovat kísérőknek. Kacérral e két ló között haladtam. Ez segítséget nyújtott Kacérnak az ingerekre való helyes reagálásban, hisz figyelme rám irányulhatott, nem pedig a hátulról vagy előlről érkező veszélyforrások felé, (Maga elé és mögé nem lát a ló, csak feje elmozgatásával) illetve a lovak nagyon fogékonyak az egymástól

tanulásra. Láthatta az idősektől, hogy nem stresszelnek, nem reagálnak intenzíven a turistákra, kutyaakra stb., így megértette, hogy neki sem kell.

Az eleinte csak 15 – 30 perces kilovaglások időtartamát fokozatosan növeltem. A ló számára esetlegesen ijesztő személyeket, tárgyakat, helyzeteket nem elkerültem, inkább megismertettem velük Kacért. Türelemmel és megfelelő idejű és mértékű jutalom adással nagyon hamar rájött, hogy számára sokkal kényelmesebb, ha nyugalommal és kíváncsisággal fordul az ismeretlen behatások felé, nem pedig stresszel és meneküléssel.

A folytonos gyakorlás eredményeképpen, már 1 – 2 órás terepeket is tudtam menni Kacérral. E időtartamot a ló jelenlegi fizikai állapotához mérten, majd csak 5 éves kora körül fogom tovább nyújtani, mikor a hátizmai már hosszabb terhelést is képesek elviselni esetleges sérülések okozása nélkül. Míg el nem éri az 5 éves kort, addig a hangsúly az irányíthatóságon és a minél precízebb és finomabb kérések teljesítésén lesz. A precíz irányíthatóság és a ló egyensúlyának fejlesztésére kiváló feladat az iskolamunka külső helyszíneken. Idegen terepen a ló jobban figyel a külvilág felé, hisz nem ismeri azt, bármely irányból veszély fenyegetheti. Éppen ezért, nehezebb fegyelmezett és összeszedett munkára bírni. A 7. ábrán Kacér egy idősebb és tapasztaltabb ló „iránymutatásával” (a már fentebb kifejtett módon támogatva Kacért) végez külső helyszínen iskolamunkát.

7.ábra – Iskolamunka terepen (Kacér hátul, tapasztalt / idősebb ló elől)

Forrás: saját kép

A különböző patanyom figurák (iskolamunka során végrehajtandó, többnyire hajlításos feladatok) gyakorlása és a jármódokba való beugratás, illetve az azokból való

visszavétel mind fejlesztik a ló izomzatát, egyensúlyát, együttműködő készségét, valamint a ló és lovasa közötti összhangot.

A rendszeres és következetes gyakorlásnak köszönhetően, Kacér izomzata és egyensúlya kellően megerősödött ahhoz, hogy elkezdhessem vele a biztonságos vágta munkát is. A vágтамunka azért csak ekkor került megkezdésre, mert a lovardai karám nem alkalmas lovas alatti kényelmes és természetes vágta végrehajtására. Az első vágтára engedéskor fontos figyelni arra, hogy ne kényszerítsük bele a lovat a vágтába, mert a nyomás elől menekülve a megindult lovat kénytelenek lennénk a zabla segítségével visszafogni, ezzel negatív élményt kapcsolva a zablához. (REINER, 1990).

A vágтába ugrás hangjelzését az előzetes földmunka során már megismerte Kacér. Mivel gyerekek lovagoltatása lesz a ló feladata, ezért fontosnak tartottam, hogy a vágтába ugratás vezény hangja elkülönüljön a tempó fokozásának megszokott „kettyentő” hangjától a félreértések elkerülése végett ló és lovasa között, így a „cuppanó” vezény hangot választottam. A hang mellett természetesen lóhátról egyéb jelzéseket is megtanítottam Kacérnak az emeléshez. Külső helyszínen elképzelt lovardai körön kényelmes munkaügetésben a rövid fal végén testsúlyomat a kör közepe felé helyeztem. A belső szarat finoman megtartottam és külső combbal ívre engedtem a lovat. Ezután kiengedtem vágтába a „cuppanó” hang kiadása mellett a belső ülőcsont előre nyomásával. Eleinte fontos, hogy ne kérjünk sok vágтát a fiatal lótól, mert izomzata még nem elég fejlett a lovas súlyának hosszas cipelésére és ha elfáradás élménye párosul a lovas alatti vágтамunka élményével, akkor kedvét vehetjük a lónak, így „hajтós ló” (csak állandó és folyamatos kérésre vágтázó ló) lehet belőle (REINER, 1990).

Az első beugratás megfelelően zajlott, Kacér értette a feladatot, így rövid, maximum 1 – 2 kör vágта után visszakértem ügetésbe és megdicsértem. Ezután a már fentebb említett okok miatt a másik kézre megismételtem a feladatot a lóval a szimmetrikus rögzülés érdekében. A későbbi gyakorlások során előfordult olyan, hogy „hamis” lábra ugrott be a ló, azaz gyenge oldalával kezdte meg a vágта három ütemű mozgását. Ennek elkerülése érdekében mindig ellenőriztem, hogy helyesen kértem-e a beugrást, illetve segítséget nyújt kezdetben, ha ívről indítjuk a vágтát, ezzel készítetve a lovat a helyes láb elsőkénti emelésére. Idővel már az egyenesről való beugrás sem jelentett problémát Kacér számára helyes segítség nyújtása mellett, illetve az is megtanulta, hogy addig végezze a vágтамunkát (és természetesen minden egyéb kérést is) még más kérést nem kap.

3.4 Jövőbeni képzési célok

Természetesen Kacér képzése még közelről sem ért véget az eddigiekkel. A lovat egész élete során érhetik olyan környezeti tényezők, társas interakciók, traumák, melyek hatására nem kívánt viselkedési forma alakulhat ki. Fontos észben tartani, hogy a ló nem az ember bosszantására reagál nem kíváncsan egy helyzetre, hanem menekülő állat mivoltából adódóan, illetve azért, mert minden számára negatív élményt megjegyez. Ahhoz, hogy bízzon a környezetében és ne féljen tőle, bíznia kell a lovasában. (CSERMÁK, CSERMÁKNÉ, 2014.)

Az alapképzés során kialakult az a kölcsönös bizalom Kacér és közöttem, mely elengedhetetlen az alapképzésen túli feladatok elsajátításához. Ilyen cél például a lószállítóra való nyugodt és erőszakmentes felhelyezés, mely általában minden ló számára ijesztő, hisz egy zárt, menekülő útvonal nélküli térbe kérjük be a lovat. A jövőben azonban mindenképpen sor kerül majd Kacér lószállítóra való durva felhelyezéséből adódó félelmének kezelésére. Ez egy olyan képesség, mely esetleges sürgős helyzetekben akár életmentő is lehet a ló számára.

További cél a kisebb ugrások végrehajtásának megtanulása, hiszen bármely terep során szembe jöhet olyan akadály, melyen csak ugratva tudjuk túljuttatni lovast és lovát. Természetesen Kacér nem ugróló, így célom nem hatalmas akadályok ugrásának megtanítása lesz.

5. Következtetések és javaslatok

Az akkor 1 éves Kacér hozzám kerülésekor bizalmatlan, számára ijesztő környezeti hatásokra hirtelen és intenzíven reagáló, de ugyanakkor intelligens és együttműködésre könnyen hajló kanca volt. A természetes lóképzés során alkalmazott módszerek (csatlakozás és követés, érzéketlenítés, nyomás-engedés alkalmazása, büntetesként: kényelmetlen helyzetbe hozás / hátraléptetés) segítségével sikerült egy olyan bizalmi kapcsolatot kialakítani a lóval, ahol Kacér elismerve rangsorbeli pozícióját, elfogadta az irányítást, és nyitottan, együttműködően lehetett vele dolgozni.

Akkori viselkedése alapján Kacért a kolerikus idegrendszeri csoportba soroltam, azonban az általa mutatott együttműködő-, és munka készség kapcsán megállapítottam, hogy inkább szangvinikus típus. Visszatekintve a belovaglás lefolyására megállapítható, hogy Kacér esetében az erőszakmentes, természetes lóképzés alkalmazása jó döntésnek bizonyult. A ló bizalmának kiépítésével egy kiegyensúlyozott, jó kedélyű, rossz szokásoktól mentes, gyermekek lovagoltatására is alkalmas ló lett belőle.

Természetesen a munka Kacérral még nem ért véget. Egy lovat élete végéig bármely nap érhet olyan környezeti behatás, mely hatására nem kívánt viselkedési formát vehet fel. Céloom a dolgozatomban leírt módszerek további alkalmazásával elérni, hogy Kacér, amíg kora és egészségi állapota megengedi egy megbízható, átengedő, kellemes lovaglású ló legyen, melyet szívesen lovagolnak felnőttek és gyermekek egyaránt.

„A lovak bármilyen módszerrel való képzése egy folyamat, melyben a kitűzött célokat a fokozatosság elvének betartása mellett, türelemmel kell elérnünk” (HATVANI, 2014)

6. Összefoglalás

A ló már több mint 2000 éve az ember mindennapjainak része. Ez idő alatt sokan – sokféle képpen próbálták a lóra bírni akaratukat. Az ipari forradalom idején a lehető leggyorsabban igyekeztek munkára fogni lovaikat, mely sokszor erőszakba torkollott és nem javított a ló és ember kapcsolatán. A 20. század elején azonban megfogalmazódott néhány emberben a változtatás iránti vágy. Monty Roberts, Pat Parelli, Robert M. Miller és még sokan mások arra szentelték életüket, hogy javítsanak az ember és ló közötti kapcsolaton. (VIRÁG, FRISCH, 2019.) Dolgozatom során ismertetett „Natural horsemanship” egyik fő jellemzője a lóval való kölcsönösen kellemes és erőszakmentes együttműködés. Ennek elérése érdekében a horseman, (az életét a lovaknak szentelő személy) a ló saját nyelvén kommunikál a lóval. Szakdolgozatomban a „lovak nyelvének” elsajátításának folyamatát és saját lovam Kacér belovaglását mutattam be a természetes lókiképzés módszerét alkalmazva.

Kacér hozzám kerülése előtt sosem volt elválasztva a ménestől. Kötőféket először a sütése felégetésekor tettek rá, majd másodjára a lószállítóra való felhelyezésekor, mely szintén negatív élmény volt számára az emberi érintkezéssel kapcsolatban. A saját ménesembe való beilleszkedése normál módon zajlott, azonban a hirtelen hangok, helyzetek továbbra is intenzív reakciót váltottak ki belőle. Lábait nem adta (kifejezetten bal hátsó lábát, melyen combon a sütése található), a kötőféket, szerszámokat, segédeszközöket egyáltalán nem ismerte.

A belovaglás célja egy kiegyensúlyozott, megbízható, gyermekek lovagoltatására alkalmas ló volt. A belovaglást saját területemen végeztem. Kacér mindvégig kíváncsian és érdeklődően állt a munkához. A foglalkozások során elismerte az én vezető pozíciómát és irányító szerepemet. A természetes lókiképzés során alkalmazott módszerekkel (csatlakozás és követés, érzéketlenítés, nyomás-engedés alkalmazása, büntetésként: kényelmetlen helyzetbe hozás) az általam kitűzött célokat sikerült elérni. Kacér földről való segítség nélkül a lovasától kapott kéréseket biztonságosan és tökéletesen teljesítette karámban és terepen egyaránt. A környezeti behatásoktól, helyzetektől nem félt. A szerszámokhoz és gyermekekhez kellő nyugalommal és türelemmel viszonyult. Nem kíváncsian viselkedési formákat nem vett fel egészen a mai napig.

7. Irodalomjegyzék

1. BOHÁK Zs, CSEPI G.: Fiatal lovak terhelhetősége, munkába vétele, 2011. URL.: <https://www.lovasok.hu/lokikepzes/fiatal-lovak-terhelhetosege/> Letöltés dátuma: 2024. 07. 15.
2. DORRANCE, T.: Ture Unity: Willing communication between horse and human. World Dancer Press CA, 1994, 153. p.
3. HATVANI Z.: Természetes lóképzés alkalmazásának hatása problémás lovakra Szakdolgozat, 2014. 4-6p.
4. HEMPFLING, K.F.: Dancing with Horses, The Art of Body Language, Trafalgar Square Books, 2001. 205 p
5. ISTENES CS.: Lovakról, 5500 Gyomaendrőd, Saját kiadás 2015 52-53 p.
6. MÉSZÁROS, GY.: Ahogyan a lovak szeretnék, 2007. 20-25p.
7. MÉSZÁROS, GY.: Hogyan a lovam a tükröm? Lovas Élet, 2004. 12. 12-17.p.
8. MONTY R.: From My Hands To Yours, Post Office Box 1700 Solvang CA 93464, Monty and Pat Robert, Inc 2002 18-21, 33- 61, 110- 150 p.
9. MONTY R.: Horse sense for People, 375 Hudson Street, New York, NY 10014, Penguin Putnam Inc. 2000
10. MONTY R.: The Man Who Listens To Horses, 20 Vauxhall Bridge Road, London SW1V 2SA, Random Hause UK Ltd. 1997
11. NAGY, A. M.: Természetes bánásmód Szakdolgozat, Debreceni Egyetem Mezőgazdasági Kar, 2009. 4-6. p
12. PARELLI P.: Natural Horse-Man-Ship: Six Keys to a Natural Horse-Human Relationship, Audel 1993. 3.153 P.
13. PATAKY, K.; Az érzéketlenítésről, 2010., URL: <http://www.lovasok.hu/index.php?i=50058>, Letöltés dátuma: 2024. 06.12
14. PATAKY, K.: Bemutakozás-Pataky Kata, 2010. URL: <http://www.patakykata.hu/pataky-kata.html>, Letöltés dátuma: 2024. 08. 20
15. PATAKY, K. (ford): A zabla használatának történelmi gyökerei, 2014. URL: <http://www.lovasok.hu/index.php?i=83322>, Letöltés dátuma: 2024.09.20
16. REINER K.: Grundausbildung des jungen Reitpheredes, 1980 Franckh-Kosmos Verlags-Gmbh und Co. 5. Auflage 1990. 117 – 119 p.
17. LÓTÜNDÉR.: <https://www.youtube.com/watch?v=HeaUOPXFB7g> 2019. Letöltés dátuma: 2024. 10. 03.

18. KENTUCKY EQUINE RESEARCH STAFF.: Foal Growth and Development, 2017. URL.: <https://wallerequine.com/client-education/foal-growth> Letöltés dátuma: 2024. 09. 21.
19. KENTUCKY EQUINE RESEARCH STAFF.: Principals of Bone Development in Horses, 2018. URL.: <https://ker.com/equinews/principles-of-bone-development-in-horses1/> Letöltés dátuma: 2024. 10. 04.
20. MOLNÁR Zs.: A natural horsemanship nagyjai, 2016. URL.: <http://www.equinart.hu/index.php/hu/ct-menu-item-3/a-natural-horsemanship-nagyjai>, Letöltés dátuma: 2024. 10. 29.
21. VIRÁG D., FRISCH D.: A természetes lókiképzés hátterében, 2019. URL.: <https://www.lovasok.hu/lokikepzes/termeszetes-lokikepzes/termeszetes-lokikepzes-hattereben> Letöltés dátuma: 2024. 09. 12.
22. CSERMÁK I., CSERMÁKNÉ L. K.: Ijedős lovak, 2014. URL.: <https://www.lovasok.hu/lokikepzes/ijedos-lovak/> Letöltés dátuma: 2024. 09. 12.

8. Ábrajegyzék

1.ábra - A ló testbeszéde: (A)koncentráció, (B) kíváncsiság, (C) Nyugodtság, (D) ijedtség, (E) düh, agresszivitás

2.ábra - A csikó fizikai fejlődése születéstől 6 éves kor utánig

3.ábra - Kacér - szakdolgozatom alanya

4.ábra - A csomózott kötőfék, a kötél és a kontakpálca alkalmazása hátraléptetés közben

5.ábra - Dupla futószár alkalmazása Kacéron

6.ábra – „mouthing” Kacérral

7.ábra – Iskolamunka terepen

10. hallgatói nyilatkozat

NYILATKOZAT

szakdolgozatnyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: PISTYUR LUCIA ANNA
A Hallgató Neptun kódja: HBVEM1
A dolgozat címe: LÓKIKÉPZÉS A "NATURAL HORSEMANSHIP" MÓDSZEREIVEL
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM
A konzulens tanszékének a neve: ÁLLATFELNEVELÉSI-TECHNOLÓGIAI ÉS ÁLLATÁLLATTARTÁSI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumba. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumban.

Kelt: 2024 év 10 hó 28 nap

Hallgató aláírása

11. Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

Pistyúr Luca Anna (Neptun azonosítója: HBVEMI) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2024 év október hónap 31 nap

.....
belső konzulens

